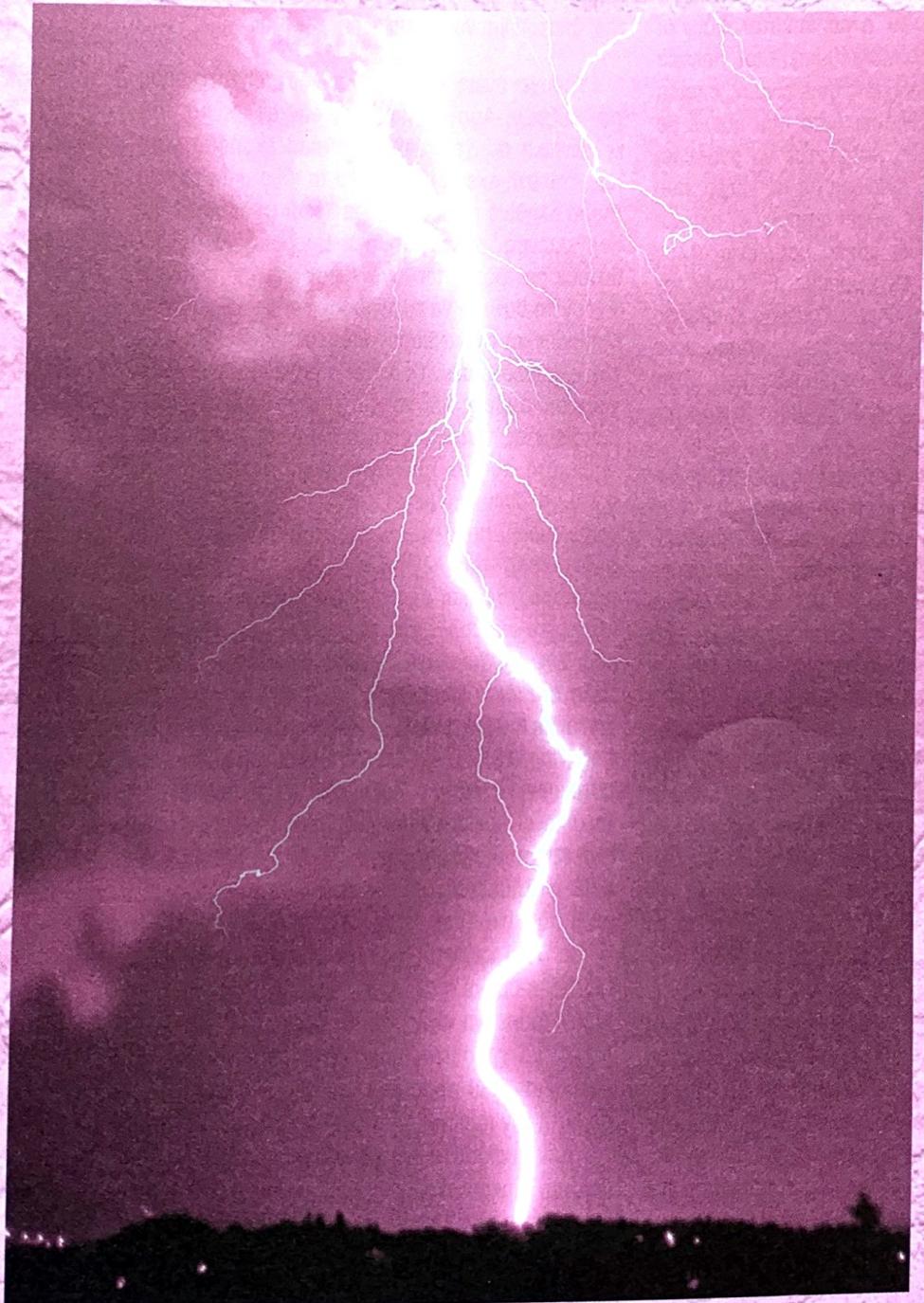

ΑΣΤΗΡ της ΑΝΑΤΟΛΗΣ

“πάντα δοκιμάζετε, το καλόν κατέχετε”

Η ανταγωνιστική στάση των Ιουδαίων ἐναντί του Ιησού στο κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο

του Χρήστου Καρακόλη

Μια αφηγηματική-κριτική θεώρηση¹

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Hεωρείται δεδομένο στη σύγχρονη ἑρευνα ὅτι το κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο απηχεῖ μεταξύ ἄλλων ἐναντί των ανταγωνισμό μεταξύ Συναγωγής και Εκκλησίας, που τοποθετείται γύρω στα τέλη του 1ου μ.Χ. αιώνα. Θέστη μας στην παρούσα εισήγηση είναι ὅτι ο ανταγωνισμός μεταξύ Ιουδαίων και Χριστιανών κατά την εποχή συγγραφής του κατά Ιωάννην Ευαγγελίου δεν απηχείται μόνο ἡ κυρίως στην εντολή των Ιουδαίων αρχόντων να καθίσταται αποσυνάγωγος ὅποιος ομολογεί τον Ιησού ως Μεσσία (9,22· 12,42), αλλά ὅτι, αντίθετα, υπονοείται αφηγηματικά σε πολὺ περισσότερα σημεία του ευαγγελίου. Σύμφωνα με αυτή τη θέση, η ὁλὴ ανταγωνιστική στάση των «Ιουδαίων» ἐναντί του Ιησού απεικονίζει σε ἑνα δεύτερο επίπεδο και τον ανταγωνισμό μεταξύ των μεταγενέστερων μαθητών του Ιησού και των Ιουδαίων της εποχής τους. Εδώ ωστόσο δεν θα επιδιώξουμε μια λεπτομερή ιστορική ανασύνθεση των σχέσεων της ιωάννειας κοινότητας με τη Συναγωγή στον τόπο συγγραφής του κατά Ιωάννην Ευαγγελίου. Αντίθετα, θα επιχειρήσουμε μια ανάγνωση των σχετικών ανταγωνισμών που παρουσιάζονται στο κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο επί τη βάσει των αρχών και της μεθόδου της αφηγηματικής κριτικής, δηλαδή ὅχι ως αποκατάσταση της ιστορικής αλήθειας (αντό θεωρούμε ὅτι είναι ούτως ἡ ἄλλως αδύνατον να γίνει με αντικειμενικό και αξιόπιστο τρόπο, αφού οι πηγές μας περιορίζονται εν προκειμένω

μόνο στο κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο), αλλά ως μια εὐλογή κατανόηση του ευαγγελίου με βάση τα αφηγηματικά δεδομένα του από «υπονοούμενους αναγνώστες», οι οποίοι έχουν τις προϋποθέσεις να αποκαδικοποιήσουν τα δεδομένα αυτά, μέσα πάντοτε στο ιστορικό πλαίσιο της συγγραφής του συγκεκριμένου ευαγγελίου κατά τα τέλη του πρώτου αιώνα μ.Χ.

Αφού πρώτα επιχειρήσουμε να τεκμηριώσουμε τη θέση μας περί ταύτισης του Ιησού με τους πιστούς του στο υπό διερεύνηση θέμα, θα αποπειραθούμε να διευκρινίσουμε ποιοι είναι οι «Ιουδαίοι» στο κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο, οι οποίοι και αντιπαρατίθενται προς τον Ιησού. Ο σκοπός μας εδώ δεν είναι να διαλευκάνουμε πλήρως το τεράστιο αυτό ζήτημα, αλλά να διαπιστώσουμε το εννοιολογικό και σημασιολογικό εύρος της ἔννοιας των «Ιουδαίων» στο κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο, να οριθετήσουμε τις υποκατηγορίες αυτής της ἔννοιας (αρχιερείς, Φαρισαίοι και γενικά το ιουδαϊκό πλήθος), να παρακολουθήσουμε τις αφηγηματικές διακυμάνσεις της, και κυρίως να κατανοήσουμε την ανταγωνιστική στάση των «Ιουδαίων» ἐναντί του Ιησού. Χάριν συντομίας θα παραλείψω τη συστηματική αναφορά στους «ἀρχοντες», οι οποίοι ἀλλωστε τέμνονται εννοιολογικά με τους αρχιερείς και τους Φαρισαίους.

2. Η ταύτιση του Ιησού με τους πιστούς του

Το ὅτι, ὅπως ἡδη προαναφέραμε, ειδικά στους ανταγωνισμούς που καταγράφονται στο κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο ο Ιησούς εκπροσωπεί τους πιστούς προκύπτει από πολλά σημεία του κειμένου, ὅπως είναι κατεξοχήν τα κάτωθι.

Ο Ιησούς εκφράζεται σε ορισμένες περιπτώσεις στο α' πληθυντικό πρόσωπο ταυτιζόμενος ἔτοι με την ιωάννεια κοινότητα ἡ απηχώντας τον διάλογο της κοινότητας αυτής με τους Ιουδαίους (3,11· 4,22). Το α' πληθυντικό πρόσωπο χρησιμοποιείται παραλλήλως και από την κοινότητα των αναγνωστών του ευαγγελίου στον στ. 21,24, αλλά και στον πρόλογο του ευαγγελίου (1,14,16). Από τα ανωτέρω προκύπτει το εὐλόγο συμπέρασμα ὅτι ο Ιησούς, ὅταν μιλάει, δεν εκπροσωπεί πάντοτε μόνο τον εαυτό του ἡ και τον ουράνιο Πατέρα

1. Πρόκειται για συντομευμένη εκδοχή της δημοσιευμένης στη γερμανική γλώσσα μελέτης μου «Feindliche, zweifelnde und glaubende Juden im Johannesevangelium: Ein narrativ-kritischer Versuch», στον τόμο: Stefan Alkier (επμ.), *Antagonismen in neutestamentlichen Schriften: Studien zur Neuformulierung der „Gegnerfrage“ jenseits des Historismus* (Paderborn: Brill Schöningh, 2021), 386-406.

Η εισήγηση της παρούσας μελέτης ἐλαβε χώρα στην τιμητική εκδήλωση για τον Jeff Baldwin που ἐγίνε στο Ελληνικό Βιβλικό Κολέγιο το Σάββατο, 11 Μαρτίου, 2023.

του, αλλά μπορεί συγχρόνως να εκπροσωπεί και τη μεταπασχάλια ιωάννεια κοινότητα. Αυτή η εικόνα ενισχύεται και από τα παρακάτω στοιχεία.

Ο Ιησούς αναφέρει ρητά ότι ο κόσμος θα υιοθετήσει την ίδια στάση απέναντι στους μαθητές του, και άρα και απέναντι στην ιωάννεια κοινότητα, με αυτήν που έχει απέναντι στον ίδιο. Είναι ενδεικτικό ότι το ρήμα μισεῖ που χρησιμοποιεί ο Ιησούς για τη σχέση του κόσμου προς τους μαθητές είναι σε Ενεστώτα χρόνο, ενώ το ρήμα μεμίσηκεν που χρησιμοποιεί για τη σχέση του κόσμου προς τον ίδιο είναι στον Παρακείμενο και μάλιστα σε σύνδεση με την έκφραση πρώτον ύμων (15,18). Σε αυτή τη συνάφεια ο Ιησούς διευκρινίζει ότι και οι μαθητές του, όπως ακριβώς και ο ίδιος, δεν είναι εκ του κόσμου, διότι σε αυτή την περίπτωση ο κόσμος θα τους αγαπούσε. Επειδή όμως ο Ιησούς τούς έχει επιλέξει και επομένως δεν είναι πλέον εκ του κόσμου, γι' αυτό ο κόσμος τους μισεί (15,19). Είναι επίσης ενδιαφέρον ότι στο 17,14 ο Ιησούς χρησιμοποιεί τον Αόριστο χρόνο και για τους μαθητές του (ό κόσμος ἐμίσησεν αὐτούς). Άλλα την ώρα που ο Ιησούς προσεύχεται στο τελευταίο δείπνο, δεν προκύπτει βάσει της αφήγησης ο «κόσμος» να έχει ήδη μισήσει τους μαθητές του. Επομένως και στο σημείο αυτό αντικατοπτρίζεται αυτό το οποίο θα συμβεί μετά τον θάνατο και την ανάσταση του Ιησού. Όπως ακριβώς ο ίδιος ο Ιησούς δεν είναι έκ τού κόσμου, έτσι δεν είναι εκ του κόσμου και οι μαθητές του, παρά το ότι βέβαια είναι και παραμένουν ἐν τῷ κόσμῳ. Επομένως, ό,τι ισχύει για τον Ιησού ως προς τη σχέση του με τον κόσμο και πρωτίστως ως προς τη σχέση του κόσμου προς αυτόν, η οποία χαρακτηρίζεται από μίσος απέναντί του, ισχύει και για τους μαθητές του. Άρα όπου στο κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο έχουμε έκφραση μίσους κατά τον Ιησού, είναι εύλογο να υποθέσουμε ότι το μίσος αυτό απευθύνεται αντιστοίχως και προς τους μαθητές του και επομένως σε μεταγενέστερο χρόνο και προς τα μέλη της ιωάννειας κοινότητας.

Ο Ιησούς εκπροσωπεί τα μέλη της ιωάννειας κοινότητας και στα έργα που πραγματοποιεί. Τα έργα αυτά προκαλούν την εχθρότητα και τον ανταγωνισμό εκ μέρους των «Ιουδαίων», τους οποίους δηλαδή στο να μισήσουν τον Ιησού. Αυτό φαίνεται κατά χαρακτηριστικό τρόπο από το ερώτημα του Ιησού προς τους «Ιουδαίους»: εἰ περιτομὴν λαμβάνει ἄνθρωπος ἐν σαββάτῳ ἵνα μὴ λυθῇ ὁ νόμος Μωϋσέως, ἐμοὶ χολāτε ότι ὅλον ἄνθρωπον ὑγιῆ ἐποίησα ἐν σαββάτῳ; (7,23). Με την ερώτηση αυτήν του Ιησού συνδέεται και η εκ μέρους του αξιολόγηση της δημόσιας δράσης του στους αποχαιρετιστήριους λόγους του, στους οποίους λέει τα εξής: εἰ τὰ ἔργα μὴ ἐποίησα ἐν αὐτοῖς ἀ οὐδεὶς ἀλλος ἐποίησεν, ἀμαρτίαν οὐκ εἶχοσαν νῦν δὲ καὶ ἐωράκασιν καὶ μεμισήκασιν καὶ ἐμὲ καὶ τὸν πατέρα μου (15,24). Η αγνώμων αυτή στάση των «Ιουδαίων», το μισεῖν δωρεάν, όπως χαρακτηρίζεται στη συνέχεια στον στ. 15,25, αφορά όχι μόνο στον ίδιο τον Ιησού, αλλά και στους μαθητές του, οι οποίοι, εφόσον πιστεύουν, θα ποιήσουν τα έργα που ποιεί ο ίδιος και μεγαλύτερα από αυτά. Επομένως, όταν ο Ιησούς ποιεί τα έργα του Πατέρα του στο κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο προκαλώντας το μίσος των ανθρώπων του κόσμου, εκπροσωπεί και παρουσιάζει

προληπτικά αυτό το οποίο θα συμβεί και με τους μαθητές του, όταν και αυτοί θα πράττουν αντίστοιχα έργα.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι όντως η αντιπαλότητα και η ανταγωνιστική στάση των «Ιουδαίων» έναντι του Ιησού μπορούν εύλογα να διαβαστούν και να κατανοηθούν στο κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο ως αντιπαλότητα και εχθρότητα έναντι και των μαθητών του κατά τον μεταγενέστερο χρόνο της συγγραφής του ευαγγελίου. Ο ευαγγελιστής φροντίζει να τροφοδοτήσει τους «υπονοούμενους αναγνώστες» του με τους σχετικούς υπαινιγμούς, ώστε να μπορούν να καταλήξουν σε αυτό το εύλογο συμπέρασμα.

3. Οι αρχιερείς

Το κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο διασώζει την ιστορική πληροφορία ότι οι αρχιερείς συναπαρτίζουν από κοινού με έναν αριθμό αριστοκρατών Φαρισαίων το Μέγα Συνέδριο (7,32· 11,47). Ειδικά όμως οι αρχιερείς υιοθετούν στην ιωάννεια αφήγηση ευθύς εξ αρχής μια άκρως ανταγωνιστική στάση έναντι του Ιησού. Είναι εύλογο το συμπέρασμα ότι ήδη μετά τον καθαρισμό του Ναού οι αναφερόμενοι «Ιουδαίοι» οι οποίοι αμφισβήτησαν την αυθεντία του Ιησού και ζητούν σημείο νομιμοποίησης για τις ενέργειές του (2,18-20) ταυτίζονται με τους αρχιερείς, διότι μόνο αυτοί διαθέτουν την αυθεντία, την εξουσία και τη θεολογική γνώση προς τούτο και βέβαια διότι η δική τους εξουσία και αυθεντία είναι που πρωτίστως αμφισβήτησανται από τις ενέργειες του Ιησού. Αργότερα, αυτή τη φορά από κοινού με τους Φαρισαίους, οι αρχιερείς αποστέλλουν τη φρουρά του Ναού προκειμένου να συλλάβει τον Ιησού (7,32) και, όταν οι φρουροί γυρίζουν ἀπρακτοί, τους επιτιμούν (7,45). Εξάλλου στο 11,57 παρέχεται η πληροφορία ότι από κοινού οι αρχιερείς και οι Φαρισαίοι έχουν δώσει εντολές να καταδοθεί ο Ιησούς, ώστε να μπορέσουν να προχωρήσουν στη σύλληψή του, την οποία έχουν συναποφασίσει στο 11,53.

Εδώ όμως εξαντλούνται οι ελάχιστες ούτως ή άλλως αναφορές του κατά Ιωάννην Ευαγγελίου περί σύμπλευσης αρχιερέων και Φαρισαίων. Ήδη στο τέλος του 11ου κεφαλαίου είναι ο αρχιερέυς του ενιαυτού, ο Καϊάφας, ο οποίος εισηγείται στο Μέγα Συνέδριο τη θανάτωση του Ιησού (11,49-50), ενώ αποκλειστικά οι αρχιερείς αποφασίζουν να θανατώσουν ακόμη και τον εγερθέντα Λάζαρο (12,10). Από το περιστατικό της συλλήψεως του Ιησού και εξής μόνον οι αρχιερείς βρίσκονται πλέον στο προσκήνιο, και όχι οι Φαρισαίοι. Η δίκη του Ιησού αρχίζει στην οικία του πρώην μεγάλου αρχιερέα Αννα (18,13) και συνεχίζεται στην οικία του γαμπρού του μεγάλου αρχιερέα Καϊάφα (18,24). Αργότερα ο Πιλάτος διαπιστώνει ότι οι αρχιερείς είναι που παρέδωσαν τον Ιησού ως νόμιμοι ηγέτες και εκπρόσωποι του «έθνους» του (18,35). Εν συνεχείᾳ οι αρχιερείς και οι υπηρέτες τους προτρέπουν τον Πιλάτο να λάβει καταδικαστική απόφαση εις βάρος του Ιησού και να δώσει την εντολή της σταυρώσεώς του (19,6). Επίσης οι αρχιερείς αναλαμβάνουν να διαβεβαιώσουν τον Πιλάτο για τη νομιμοφροσύνη τους λέγοντας ότι δεν έχουν άλλον βασιλιά

παρά μόνο τον Καίσαρα (19,15). Τέλος, οι αρχιερείς παρεμβαίνουν στον Πιλάτο, προκειμένου να μη γραφτεί στην επιγραφή του σταυρού ότι ο Ιησούς είναι ο «βασιλεὺς των Ιουδαίων», αλλά απλώς ότι ισχυρίστηκε ότι είναι ο «βασιλεὺς των Ιουδαίων» (19,21).

Βάσει των στοιχείων αυτών και σε αντίθεση προς τα συνοπτικά ευαγγέλια, οι αρχιερείς παρουσιάζονται στο κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο ως οι κύριοι ένοχοι για τη θανάτωση του Ιησού. Σύμφωνα με τον Νικόδημο ο Ιησούς έπρεπε να δικαστεί νομίμως, θέση που αποδέχονται και οι υπόλοιποι Φαρισαίοι, έστω και απρόθυμα (βλ. 7,50-52). Τελικά όμως διεξάγεται μια παράνομη δίκη του, για την οποία αποκλειστική ευθύνη φέρουν οι αρχιερείς, αφού οι Φαρισαίοι δεν μετέχουν σε αυτήν. Αυτό φαίνεται καθαρά από το ότι ήδη στο κεφ. 12 οι Φαρισαίοι παρουσιάζονται να έχουν πλέον εγκαταλείψει την προσπάθεια ανάληψης δράσης κατά του Ιησού λέγοντας: Ούδεν ἀφελεῖτε! Ίδε, ο κόσμος δπίσω αὐτοῦ ἀπήλθεν (12,19). Είναι επομένως σαφές ότι στη συνάφεια της διήγησης του Πάθους οι αναφορές στους «Ιουδαίους» σημαίνουν τους άρχοντες και όχι τον Ιουδαϊκό λαό, ειδικά δε τους αρχιερείς με τους υπηρέτες τους. Αυτό προκύπτει από τα εξής στοιχεία:

Ἐνώ στο 18,3 οι υπηρέτες που ακολουθούν τη ρωμαϊκή «σπείρα» για τη σύλληψη του Ιησού παρουσιάζονται ως ανήκοντες στους αρχιερείς και τους Φαρισαίους, δηλαδή είναι η φρουρά του Ναού συνοδευόμενη πιθανώς και από άλλους υπηρέτες ή δούλους (βλ. 18,10 την αναφορά στον δούλο του αρχιερέα), στο 18,12 γίνεται αναφορά στους «υπηρέτες των Ιουδαίων». Προφανώς σε αυτή τη συνάφεια ο όρος «Ιουδαίοι» αναφέρεται ειδικά στους αρχιερείς και τους Φαρισαίους, δηλαδή τα μέλη του Μεγάλου Συνεδρίου (πβλ. και 18,14). Ωστόσο το ότι οι υπηρέτες ανήκουν τόσο στους Φαρισαίους, όσο και στους αρχιερείς, δεν σημαίνει αναγκαστικά ότι οι Φαρισαίοι εμπλέκονται ενεργά στη σύλληψη του Ιησού. Δεδομένου ότι δεν καταγράφεται καμία περαιτέρω εμπλοκή τους στη δίκη και την καταδίκη του Ιησού, φαίνεται πολύ πιθανόν ότι εν προκειμένω η φρουρά του Ναού αποστέλλεται να συλλάβει τον Ιησού μόνο από τους αρχιερείς.

Εξάλλου, όπως ήδη παρατηρήσαμε, ο Ιησούς οδηγείται πολύ πρωί απευθείας από την οικία του Καϊάφα στο πραιτώριο (18,28). Προφανώς λοιπόν ο ιουδαϊκός λαός δεν έχει πληροφορηθεί τι συμβαίνει και δεν παρίσταται σε αυτή τη διαδικασία, αφού και το ιωάννειο κείμενο δεν αναφέρει κάτι σχετικό. Άλλωστε ο σκοπός της νυκτερινής σύλληψης και δίκης του Ιησού είναι ακριβώς το να διενεργηθούν αυτές κρυφά από τον λαό, ο οποίος στην πλειονότητά του ακολουθεί τον Ιησού (βλ. 12,19).

Η παρατήρηση του ευαγγελιστή ότι αυτοί που οδήγησαν τον Ιησού στον Πιλάτο δεν εισήλθαν στο πραιτώριο, προκειμένου να μπορέσουν να μετάσχουν στο πασχάλιο δείπνο το βράδυ της ίδιας μέρας (18,28), δείχνει επίσης ότι πρόκειται για ολιγάριθμη ομάδα υψηλά ιστάμενων «Ιουδαίων», οι οποίοι θα μπορούσαν, αν ήθελαν, να εισέλθουν στο πραιτώριο, αλλά επιλέγουν να μην το πράξουν για καθαρά θρησκευτικούς λόγους.

Στο 18,31 οι «Ιουδαίοι» εμφανίζονται να λένε στον

Πιλάτο ότι δεν τους επιτρέπεται να φονεύσουν κανέναν άνθρωπο. Προφανώς λοιπόν δεν πρόκειται εδώ για «Ιουδαίους» γενικά, που στην προηγηθείσα αφήγηση ήδη επανειλημμένως έχουν επιδιώξει να λιθοβολήσουν τον Ιησού (8,59· 10,31) παραβαίνοντας τον σχετικό ρωμαϊκό νόμο. Το ότι εν προκειμένω οι «Ιουδαίοι» επιδιώκουν να αποσπάσουν τη σύμφωνη γνώμη του Πιλάτου για τη θανάτωση του Ιησού φανερώνει ότι πρόκειται για τους αρχιερείς.

Στο 18,36 ο ίδιος ο Ιησούς αναφέρεται στην παράδοσή του στους «Ιουδαίους». Όμως ο Ιησούς δεν παραδόθηκε στον ιουδαϊκό λαό γενικά, αλλά διά της ρωμαϊκής φρουράς και των υπηρετών των μελών του Μεγάλου Συνεδρίου στους αρχιερείς. Επομένως και εδώ ο όρος «Ιουδαίοι» δεν μπορεί παρά να δηλώνει τους αρχιερείς.

Εξάλλου στο 19,6-7 γίνεται λόγος εντός της ίδιας συνάφειας αφενός για τους αρχιερείς και τους υπηρέτες τους και αφετέρου για τους «Ιουδαίους». Μάλιστα οι «Ιουδαίοι» αναπτύσσουν θεολογική επιχειρηματολογία, σύμφωνα με την οποία ήμεις νόμον έχομεν και κατά τὸν νόμον ήμῶν δφείλει ἀποθανεῖν, ὅτι νίόν θεοῦ έαντὸν ἐποίησεν. Εν συνεχείᾳ όμως και πάλι οι «Ιουδαίοι» χρησιμοποιούν πολιτικό επιχείρημα, ὅταν διαπιστώνουν ότι το προηγηθέν θεολογικό τους επιχείρημα δεν μπορεί να οδηγήσει στο επιδιωκόμενο αποτέλεσμα. Ἐτοι στο 19,12 κραυγάζουν: Έαν τοῦτον ἀπολύτης, οὐκ εὶ φίλος τοῦ Καίσαρος· πᾶς ὁ βασιλέας έαντὸν ποιῶν ἀντιλέγει τῷ Καίσαρι.

Κατά χαρακτηριστικό τρόπο στους στ. 19,14-15 εναλλάσσονται και πάλι οι αρχιερείς με τους «Ιουδαίους». Ο Πιλάτος λέει στους «Ιουδαίους»: Ίδε ὁ βασιλεὺς ὑμῶν. Εκείνοι απαντούν το ἄρον ἄρον, στάντρωσον αυτὸν, ενώ στην ερώτηση του Πιλάτου αν θα πρέπει να σταυρώσει τον βασιλιά τους απαντούν οι αρχιερείς: Οὐκ ἔχομεν βασιλέα εἰ μὴ Καίσαρα. Οι εναλλαγές αυτές αρχιερέων και «Ιουδαίων» ως συνομιλητών του Πιλάτου ενισχύουν την ἀποψη ότι πρόκειται για την ίδια ομάδα, αφού δεν προκύπτει από το κείμενο ότι εντωμεταξύ έχει πλαισιώσει τους αρχιερείς και τους υπηρέτες τους κάποιος επιπρόσθετος αριθμός απλών Ιουδαίων πιστών.

Αντίθετα, κατά το 19,20 πολλοὶ τῶν Ιουδαίων διαβάζουν την αιτία της καταδίκης του Ιησού στον σταυρό, διότι, όπως πληροφορεί ο ευαγγελιστής, ο τόπος της σταυρώσεως βρισκόταν κοντά στην πόλη των Ιερουσαλύμων. Αυτό επιβεβαιώνει ότι οι πολυάριθμοι αυτοί «Ιουδαίοι» δεν ήταν παρόντες κατά τη δίκη του Ιησού, η οποία πραγματοποιήθηκε μέσα στην πόλη των Ιερουσαλύμων, αλλά εκ των υστέρων πληροφορήθηκαν για τη σταυρώση του και προσήλθαν στον Γολγοθά για να τη δουν με τα μάτια τους.

Εξάλλου, στο 19,31 ως «Ιουδαίοι» εννοούνται και πάλι οι άρχοντες και δη οι αρχιερείς που ζητούν από τον Πιλάτο να θανατώσουν οι σταυρώμενοι και να αρθούν τα σώματά τους, διότι η επόμενη ημέρα ήταν Πάσχα και επομένως δεν έπρεπε τα σώματα να μείνουν κρεμασμένα στους σταυρούς. Είναι προφανές ότι μια τέτοια συνεννόηση δεν θα μπορούσε να γίνει μεταξύ Πιλάτου και ιουδαϊκού όχλου.

Συνεπώς, ο τρόπος με τον οποίο εναλλάσσονται οι όροι «Ιουδαίοι» και «αρχιερείς» και η όλη συνάφεια

στην οποία εντάσσονται οι όροι αυτοί, η παντελής απουσία των Φαρισαίων, αλλά και το ότι σε κανένα σημείο της αφήγησης δεν αναφέρεται η προσέλευση του λαού, παρά μόνο μετά τη σταύρωση, καθιστούν εύλογη μια κατανόηση της περικοπής, κατά την οποία οι αρχιερείς προβάλλονται ως οι κύριοι υπεύθυνοι και ένοχοι για τη θανάτωση του Ιησού.

Οστόσο, από ιστορικής πλευράς οι αρχιερείς είναι η μόνη ιουδαϊκή ομάδα-τάξη που δεν επιβιώνει από την καταστροφή των Ιεροσολύμων το 70 μ.Χ., επομένως αποκλείται οποιαδήποτε περίπτωση προσχώρησής τους στη πίστη προς τον Ιησού Χριστό μετά τη χρονολογία αυτήν. Πιθανώς αυτός είναι ένας από τους λόγους για τους οποίους οι αρχιερείς παρουσιάζονται από τον τέταρτο ευαγγελιστή με τόσο αρνητικό τρόπο, αντίθετα από ό,τι οι Φαρισαίοι και ο ιουδαϊκός λαός, στους οποίους θα αναφερθούμε αναλυτικότερα στη συνέχεια. Ο ανταγωνισμός των αρχιερέων προς τον Ιησού λαμβάνει απόλυτες διαστάσεις, αλλά από την άλλη πλευρά δεν αποτελεί παρά μια ιστορική ανάμνηση.

Συμπερασματικά: (α) Κανένας από τους αρχιερείς δεν πιστεύει στον Ιησού, αλλά και ούτε καν προβληματίζεται περί αυτού. Αντίθετα, όλοι ανεξιρέτως οι αρχιερείς λαμβάνουν ευθύς εξ αρχής αρνητική στάση απέναντι του. (β) Παρά την αναμφισβήτητη επιρροή που ασκούν στον «ιουδαϊκό λαό» λόγω του αξιώματός τους, την κρίσιμη ώρα της συλλήψεως και της θανατώσεως του Ιησού ενεργούν ερήμην του λαού και των Φαρισαίων, γεγονός που φανερώνει την πλήρη απομόνωσή τους από τους υπόλοιπους «Ιουδαίους». (γ) Τέλος, από ιστορικής πλευράς οι αρχιερείς αποτελούν τη μοναδική ιουδαϊκή τάξη που δεν επιβιώνει μετά την καταστροφή του 70 μ.Χ. Επομένως ο τέταρτος ευαγγελιστής όχι τυχαία τους παρουσιάζει ως τους κατεξοχήν ανταγωνιστές του Ιησού προβάλλοντάς τους ως αντιπρότυπο για τους Ιουδαίους της εποχής του.

4. Οι Φαρισαίοι

Ήδη αναφερθήκαμε εν συντομίᾳ στους Φαρισαίους, όπως αυτοί παρουσιάζονται στο κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο, ειδικά σε σχέση με τους άρχοντες και τους αρχιερείς. Ιδιαίτερη σημασία έχει όμως για το θέμα μας η περίπτωση του Φαρισαίου Νικόδημου. Και μόνο το γεγονός ότι ο Νικόδημος ως άτυπος εκπρόσωπος κάποιων τουλάχιστον Φαρισαίων αποτελεί έναν αφηγηματικά ανοικτό και διφορούμενο χαρακτήρα δείχνει ότι οι Φαρισαίοι δεν μπορούν να ταυτιστούν με τους αρχιερείς ως προς τη στάση τους έναντι του Ιησού, παρά το ότι ορισμένοι εξ αυτών ανήκουν στα μέλη του Μεγάλου Συνεδρίου και στους άρχοντες των «Ιουδαίων». Πολλώ δε μάλλον ισχύει αυτό, εάν θεωρηθεί ότι ο Νικόδημος αργά αλλά σταθερά προχωρεί προς την αληθινή πίστη στο πρόσωπο του Ιησού Χριστού. Επ' αυτών παρατηρούμε τα εξής:

Ο Νικόδημος εκπροσωπεί στο 3,1 αυτούς οι οποίοι πίστεψαν στον Ιησού βλέποντας τα σημεία που επιτέλεσε στα Ιεροσόλυμα (2,23-25), και έρχεται με δική του πρωτοβουλία να τον συναντήσει αναγνωρίζοντάς τον

ως έναν διδάσκαλο προερχόμενο από τον Θεό (3,2). Παρά το ότι κατά τον διάλογο που ακολουθεί ο Ιησούς καταδεικνύει την αδυναμία του Νικοδήμου να κατανοήσει τη διδασκαλία του, ωστόσο στο τέλος τού επιφύλασσει έναν μεγάλο έπαινο λέγοντας ότι όποιος ποιεί τήν ἀλήθειαν πλησιάζει το φως, για να φανερωθούν τα έργα του, τα οποία έχουν πραγματοποιηθεί ἐν θεῷ (3,21). Επειδή ο ίδιος ο Ιησούς είναι το φως του κόσμου (1,9· 3,19· 8,12· 9,5· 12,46), είναι προφανές πως η φράση αυτή αφορά και στον Νικόδημο.

Στο 7,50-51 ο Νικόδημος αντιδρά στη μεθοδευμένη σύλληψη και δίκη του Ιησού από τα μέλη του Μεγάλου Συνεδρίου, χωρίς να ακολουθηθούν οι προβλεπόμενες από τον Νόμο διαδικασίες. Επομένως για άλλη μία φορά ο Νικόδημος παρουσιάζεται να τοποθετείται, έστω και προσεκτικά, υπέρ του Ιησού, και μάλιστα με τρόπο αποτελεσματικό, αφού ειδικά οι Φαρισαίοι εγκαταλείπουν σε αυτό το σημείο της αφήγησης το σχέδιό τους να συλλάβουν τον Ιησού και να τον δικάσουν χωρίς προανάκριση (7,52).

Τέλος, στο 19,39 ο Νικόδημος προσέρχεται στον τάφο του Ιησού με μια τεράστια ποσότητα μείγματος συμύρνας και αλόης, που αρμόζει μόνο σε βασιλική ταφή. Με αυτόν τον τρόπο ο Νικόδημος δηλώνει έμμεσα την πίστη του ότι ο νεκρός Ιησούς ήταν όντως ο βασιλικός Μεσσίας του Ισραήλ (πβλ. 1,49· 12,13). Εξάλλου είναι σημαντική η πληροφορία του 12,42 ότι υπήρχαν και άλλοι άρχοντες (πλην του Νικοδήμου) που πίστευαν στον Ιησού, αλλά δεν ομολογούσαν την πίστη τους, για να μην αποβληθούν από τη Συναγωγή. Μια τέτοια περίπτωση είναι ο Ιωσήφ από Αριμαθαίας (19,38) μαζί με τον οποίο ο Νικόδημος προβαίνει στην ταφή του Ιησού (19,40-42).

Γενικά βέβαια ο τέταρτος ευαγγελιστής φαίνεται να παρουσιάζει τους Φαρισαίους υπό αρνητικό πρίσμα. Η εχθρότητα των Φαρισαίων έναντι του Ιησού υπονοείται ήδη στο 4,1-3, στο οποίο ο Ιησούς αποχωρεί από την Ιουδαία, προκειμένου να μην προκαλέσει τους Φαρισαίους με την απήχηση που έχει η δράση του.

Οι Φαρισαίοι επανεμφανίζονται στο 7,32, όταν από κοινού με τους αρχιερείς δίνουν εντολή στους υπηρέτες τους, δηλαδή στη φρουρά του Ναού, να συλλάβουν τον Ιησού. Μάλιστα, όταν οι υπηρέτες επιστρέφουν άπρακτοι, είναι οι Φαρισαίοι κυρίως που τους ψέγουν γι' αυτό και επιχειρηματολογούν κατά του Ιησού (7,47-49). Ωστόσο, με βάση το 12,42, μπορεί στο σημείο αυτό να υπονοείται ότι ήδη κάποιοι εκ των Φαρισαίων πιστεύουν και απλώς δεν ομολογούν, προκειμένου να μην καταστούν αποσυνάγωγοι.

Στο 8,13 οι Φαρισαίοι αμφισβήτησαν τον λόγο του Ιησού σύμφωνα με τον οποίο ο ίδιος είναι το φως του κόσμου. Ιδιαίτερη σημασία όμως έχει η παρουσίαση των Φαρισαίων στη διήγηση της θεραπείας του εκ γενετής τυφλού (κεφ. 9). Εδώ οι Φαρισαίοι αρχικά είναι διχασμένοι: Άλλοι εξ αυτών ισχυρίζονται ότι ο Ιησούς δεν μπορεί να είναι άνθρωπος του Θεού, διότι δεν τηρεί την αργία του Σαββάτου. Άλλοι όμως αντιτείνουν ότι δεν είναι δυνατόν ένας αμαρτωλός άνθρωπος να επιτελεί τέτοια σημεία, συστοιχούμενοι έτσι με την αρχική θέση του Νικοδήμου στο 3,2 (9,16). Εδώ ακριβώς φαίνεται

καθαρά ότι υπάρχουν και άλλοι Φαρισαίοι, οι οποίοι σκέπτονται όπως ο Νικόδημος, κάτι που δεν ισχύει, όπως διαπιστώσαμε προηγουμένως, για τους αρχιερείς. Μπορεί τελικά να υπερισχύει η πρώτη άποψη, αυτό όμως δεν σημαίνει απαραιτήτως ότι οι Φαρισαίοι που υποστηρίζουν τη δεύτερη άποψη αλλάζουν γνώμη. Μπορεί απλώς να σιωπούν και να μην ομολογούν την πίστη τους στον Ιησού ως «διδάσκαλο από τον Θεό» φοβούμενοι για τις συνέπειες μιας τέτοιας ομολογίας.

Στο 11,46-47 οι Φαρισαίοι, που πληροφορούνται σχετικά με την ανάσταση του Λαζάρου, συνεδριάζουν μαζί με τους αρχιερείς σχετικά με την αντιμετώπιση του Ιησού εξαιτίας του γεγονότος ότι επιτελεί πολλά σημεία. Από κοινού μάλιστα με τους αρχιερείς λαμβάνουν την απόφαση να τον θανατώσουν (11,53) και προχωρούν στην επικήρυξή του (11,57). Μόνον όμως οι Φαρισαίοι, και όχι οι αρχιερείς, μετά την εντυπωσιακή είσοδο του Ιησού στα Ιεροσόλυμα και την αναγνώρισή του ως Μεσσία από τον Ιουδαϊκό λαό (12,12-13) καταλήγουν στο ότι δεν ωφελεί πια η καταδίωξή του, αφού όλος ο λαός είναι πλέον είναι μαζί του (12,19). Αυτός είναι ο λόγος που οι Φαρισαίοι δεν εμφανίζονται εκ νέου ως δρώντες χαρακτήρες μέχρι το τέλος της αφήγησης. Όπως δε ήδη έχουμε διαπιστώσει, το ότι στο 18,3 οι υπηρέτες αρχιερέων και Φαρισαίων, δηλαδή κατ' ουσίαν η φρουρά του Ναού, συμμετέχουν στη σύλληψη του Ιησού δεν σημαίνει αναγκαστικά ότι όντως και οι Φαρισαίοι βρίσκονται πίσω από την αποστολή τους (πβλ. 7,32).

Συμπερασματικά: (α) Στην πλειονότητά τους οι Φαρισαίοι αντιτίθενται στον Ιησού. Ανάμεσά τους όμως υπάρχουν και πολλοί οι οποίοι πιστεύουν στον Ιησού, αλλά δεν ομολογούν αυτή την πίστη τους για να μην καταστούν αποσυνάγωγοι. Ο Νικόδημος αποτελεί συγκεκριμένο παράδειγμα αυτής της κατηγορίας των Φαρισαίων. (β) Οι Φαρισαίοι συναποφασίζουν μαζί με τους αρχιερείς τη θανατική καταδίκη του Ιησού, δεν προκαλούν όμως ενεργά τον θάνατό του, αφού απέχουν από όλα τα γεγονότα της διήγησης του Πάθους. (γ) Το δεδομένο αυτό σε συνδυασμό με το ότι η εχθρότητά τους έναντι του Ιησού δεν είναι αρραγής, συνεχής ή ομόφωνη μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι μπορεί δυνητικά να αντιστραφεί. (δ) Οι επίγονοι των Φαρισαίων κατά την εποχή της συγγραφής του ευαγγελίου καλούνται να βρουν το θάρρος να ομολογήσουν την πίστη τους στον Ιησού ανεξαρτήτως των συνεπειών, αλλά και οι μη πιστεύοντες Φαρισαίοι καλούνται στην πίστη σύμφωνα με το πρότυπο του Νικοδήμου, ενός διδασκάλου του Ισραήλ (3,10), ο οποίος πιστεύει στον Ιησού Χριστό σύμφωνα με τα δεδομένα του μωσαϊκού νόμου (3,2).

5. Ο «Ιουδαϊκός» λαός

Η ανάλυση και η αποσαφήνιση του ιωάννειου όρου *Ιουδαίοι* με την έννοια του «Ιουδαϊκού λαού» δεν είναι απλή, αφού σε πολλά σημεία του κατά Ιωάννην ευαγγελίου υπό την έννοια αυτήν εννοούνται είτε οι άρχοντες είτε οι αρχιερείς είτε οι Φαρισαίοι. Προσπαθώντας εδώ να σχηματίσουμε μια όσο το δυνατόν πληρέστερη εικόνα για τους «Ιουδαίους» θα εξετάσουμε με κάθε

δυνατή συντομία εκείνα τα χωρία, στα οποία ο εναγγελιστής σαφώς αναφέρεται στον «Ιουδαϊκό λαό» και όχι στις υποκατηγορίες του, που ήδη έχουμε εξετάσει. Συγκεκριμένα:

Οι «Ιουδαίοι» εμφανίζονται για πρώτη φορά ως λαός, και όχι ως άρχοντες, στο κεφ. 6. Στις προηγούμενες αναφορές, δηλαδή στη διήγηση του καθαρισμού του Ναού (2,18-20), αλλά και στη διήγηση της θεραπείας του παραλύτου (κεφ. 5,10.15-16.18) οι αναφερόμενοι «Ιουδαίοι» είναι στην πραγματικότητα άρχοντες, ειδικά δε στη διήγηση του καθαρισμού του Ναού πρέπει να υποθέσουμε ότι ανήκουν στην αρχιερατική τάξη. Στο κεφ. 6, αντίθετα, καταγράφεται ένα μεγάλο πλήθος λαού που ακολουθεί τον Ιησού. Οι «Ιουδαίοι» αυτοί παρουσιάζονται να γογγύζουν για τη διδασκαλία του Ιησού (6,41), να αντιμάχονται μεταξύ τους σχετικά με αυτήν (6,52), να την αμφισβητούν (6,42), να προκαλούν τον Ιησού να πραγματοποιήσει κάποιο σημείο (6,30) και βέβαια να μην πιστεύουν (6,36). Ωστόσο τρεις φορές στη συνάφεια αυτήν οι «Ιουδαίοι» παρουσιάζονται να πιστεύουν στον Ιησού, έστω και στιγμαία: (α) Στο 6,14-15 τον αναγνωρίζουν ως τον αναμενόμενο μωσαϊκό προφήτη και επιδιώκουν να τον ανακηρύξουν βασιλιά τους. (β) Στο 6,28 τον θέτουν το ερώτημα πώς πρέπει να ενεργούν, προκειμένου να πραγματοποιούν τα έργα του Θεού. Τέλος, (γ) στο 6,34 τον ζητούν (όπως αντιστοίχως και η Σαμαρείτισσα στο 4,15) να τους δώσει τον ουράνιο άρτο που δίνει ζωή στον κόσμο αποκαλώντας τον μάλιστα «Κύριο». Ακόμη και η φράση έμαχοντο πρός άλληλους του 6,52 δείχνει ότι δεν είναι όλοι οι «Ιουδαίοι» αρνητικά διακείμενοι έναντι του Ιησού.

Στο 7,1 η αναφορά στους «Ιουδαίους» πρέπει να κατανοηθεί ως αναφορά στους άρχοντες των Ιουδαίων, αφού επί του παρόντος αυτοί είναι που επιζητούν να φονεύσουν τον Ιησού (πβλ. 5,18). Αντίθετα, στο 7,11 ο λαός που έχει συναχθεί στα Ιεροσόλυμα για την εορτή της Σκηνοπογίας αναζητεί τον Ιησού και προβληματίζεται, αφού άλλοι φρονούν ότι είναι αγαθός (ακολουθώντας προφανώς τη λογική του Νικοδήμου στο 3,2), ενώ άλλοι ότι είναι πλάνος. Η διάσταση απόψεων στις τάξεις των «Ιουδαίων» βρίσκεται αφενός σε αντιδιαστολή προς τη στάση των αρχιερέων, οι οποίοι πάντοτε σχηματίζουν ενιαίο μέτωπο κατά του Ιησού, και αφετέρου σε συμφωνία με τους Φαρισαίους, οι οποίοι παρουσιάζονται ενίοτε να αμφιβάλλουν για τον Ιησού ή και να τοποθετούνται θετικά απέναντί του (9,16).

Στο 7,13 οι «Ιουδαίοι» παρουσιάζονται να μη μιλούν φανερά για τον Ιησού, επειδή φοβούνται όχι βέβαια τους εαυτούς τους, αλλά τους Ιουδαίους άρχοντες (διὰ τὸν φόβον τῶν Ιουδαίων, πβλ. 19,38·20,19). Οι «Ιουδαίοι» γνωρίζουν την αρνητική άποψη των αρχόντων τους για τον Ιησού, αλλά παρά τούτο δεν παύουν να προβληματίζονται γι' αυτόν. Μάλιστα στο 7,15 εκφράζουν την απορία και τον θαυμασμό τους σχετικά με τη διδασκαλία του Ιησού.

Στο 7,19 ο Ιησούς επισημαίνει ότι οι «Ιουδαίοι» επιζητούν να τον θανατώσουν. Ωστόσο ο παρευρισκόμενος όχλος αμφισβήτησε τους λόγους αυτούς του Ιησού αποκαλώντας τον μάλιστα δαιμονισμένο (7,20). Βεβαίως ο Ιησούς γνωρίζει τα σχέδια και τις προθέσεις των

αρχόντων (πβλ. 4,1-3), οι οποίοι, όπως μπορεί ο υπονούμενος αναγνώστης εύλογα να υποθέσει, διαθέτουν μέσα στους κόλπους του λαού και κάποιους δικούς τους εγκάθετους οπαδούς έτοιμους να προπαγανδίσουν τις θέσεις τους και να αικολουθήσουν τις διαταγές τους. Το ότι ο λόγος είναι εδώ για τους άρχοντες και όχι για τους «Ιουδαίους» γενικά φαίνεται από το 7,25, στο οποίο κάποιοι Ιεροσολυμίτες διαπιστώνουν ότι όντως οι άρχοντες επιδιώκουν να θανατώσουν τον Ιησού. Εν συνεχεία προβληματίζονται για το γεγονός ότι ο Ιησούς μιλάει ελεύθερα και κανείς δεν τον σταματάει. Επομένως, αναφωτιούνται, μήπως οι άρχοντες έχουν πλέον αντιληφθεί ότι ο Ιησούς είναι όντως ο Μεσσίας (7,26); Άλλα από την άλλη πλευρά επισημαίνουν ότι η καταγωγή του Ιησού είναι γνωστή, ενώ κανείς δεν γνωρίζει την καταγωγή του Μεσσία (7,27). Όλος αυτός ο προβληματισμός δείχνει σκεπτόμενους και όχι φανατισμένους ή ανταγωνιστικούς έναντι του Ιησού ανθρώπους.

Αντιδρώντας στους λόγους του Ιησού κάποιοι από τους «Ιουδαίους» επιχειρούν εν συνεχείᾳ να τον πιάσουν, προφανώς ακολουθώντας τις οδηγίες και τη βούληση των αρχόντων (7,30). Πολλοί όμως από τον λαό πιστεύουν σε αυτόν επαναλαμβάνοντας τρόπον τινά το επιχείρημα του Νικοδήμου: Ο Μεσσίας θα επιτελέσει περισσότερα σημεία από αυτόν, όταν έρθει (7,31); Οι απορίες των «Ιουδαίων» και η εκ μέρους τους έλλειψη κατανόησης του νοήματος της διδασκαλίας του Ιησού καταγράφονται και στους στ. 7,35-36. Και πάλι όμως δεν ανιχνεύεται ακόμη κάποια εχθρότητα απέναντι του.

Διάσταση απόψεων μεταξύ των «Ιουδαίων» ως προς το πρόσωπο του Ιησού εκφράζεται και λίγο αργότερα στο 7,40-44. Άλλοι ακούγοντας τη διδασκαλία του καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι είναι ο εσχατολογικός μωσαϊκός προφήτης (πβλ. 6,14), άλλοι στο ότι είναι ο Μεσσίας, ενώ άλλοι αμφισβήτουν την τελευταία άποψη με το επιχείρημα ότι ο Μεσσίας δεν μπορεί να καταγεται από τη Γαλιλαία. Και εδώ η διάσταση απόψεων, αλλά και το ότι πολλοί πιστεύουν στον Ιησού, έστω και με ανεπαρκή τρόπο, δεν αποτελεί έκφραση συλλογικής εχθρότητας, αντιπαλότητας και ανταγωνισμού απέναντι του εκ μέρους των «Ιουδαίων».

Στο όγδοο κεφάλαιο μετά έναν σύντομο διάλογο με τους Φαρισαίους (8,12-20) ο Ιησούς απευθύνεται και πάλι στους «Ιουδαίους» (βλ. 8,22), οι οποίοι επιδεικνύουν εκ νέου τη γνωστή πλέον έλλειψη κατανόησης των λόγων του (8,22). Οι ίδιοι στο 8,25 του θέτουν ευθέως το ερώτημα σύ τίς εἰ; Το ερώτημα αυτό αποτελεί συνέχεια του προηγηθέντος προβληματισμού τους σχετικά με το αν ο Ιησούς είναι ο μωσαϊκός προφήτης ή ο ίδιος ο Μεσσίας (7,40-41). Στο 8,30 για άλλη μία φορά πολλοί «Ιουδαίοι» πιστεύουν στον Ιησού και μάλιστα όχι επειδή επιτελεί κάποιο σημείο (πβλ. 2,23), αλλά επί τη βάσει της διδασκαλίας του (πβλ. 4,41, όπως δηλαδή ακριβώς και οι Σαμαρείτες).

Η κατανόηση του κειμένου γίνεται ωστόσο δυσχερέστερη από το 8,37 και εξής. Εδώ ο Ιησούς φαίνεται να αποδίδει στους «Ιουδαίους» που ήδη έχουν πιστέψει σε αυτόν τη μομφή ότι θέλουν να τον φονεύσουν, μομφή την οποία επαναλαμβάνει και στο 8,40. Ενώ οι «Ιου-

δαίοι» έχουν αρχικά αμφισβητήσει ότι επιδιώκουν να τον φονεύσουν, όμως στο τέλος του κεφαλαίου (8,59) οι σχετικοί λόγοι του επαληθεύονται. Ο σκανδαλισμός των «Ιουδαίων» από τη διδασκαλία του τους οδηγεί στο να επιχειρήσουν να τον λιθοβολήσουν. Ενδιαμέσως ο Ιησούς τους αποδίδει την κατηγορία ότι, εφόσον θέλουν να τον θανατώσουν, δεν μπορεί να είναι τέκνα του Αβραάμ, αλλά στην πραγματικότητα του διαβόλου.¹

Και πάλι στο 10,19 περιγράφεται ένα σχίσμα μεταξύ των «Ιουδαίων». Δεν επιδιώκουν λοιπόν όλοι οι «Ιουδαίοι» να θανατώσουν τον Ιησού. Ενώ κάποιοι εξ αυτών τον αποκαλούν εκ νέου δαιμονισμένο και τρελό (10,20· πβλ. 7,20), άλλοι διαπιστώνουν ότι τα λόγια του δεν είναι λόγια δαιμονισμένου και ότι ένα δαιμόνιο δεν μπορεί να ανοίξει τα μάτια ενός τυφλού (10,21). Το αρχικό σχίσμα στη συνάφεια αυτή μετατρέπεται σε μια πιεστική ερώτηση εκ μέρους των «Ιουδαίων», οι οποίοι μαζεύονται γύρω από τον Ιησού και του ζητούν να τους πει επιτέλους εάν όντως είναι ο Μεσσίας (10,24). Ο Ιησούς τους απαντάει ότι δεν πιστεύουν και ότι δεν ανήκουν στα πρόβατά του, τα οποία και αναγνωρίζουν τη φωνή του (10,26-27). Οι «Ιουδαίοι» επιχειρούν και πάλι να τον λιθοβολήσουν με την κατηγορία της βλασφημίας (10,31.33), αλλά και για άλλη μία φορά να τον πιάσουν (10,39). Παραμένει φυσικά το ερώτημα αν αυτό το πράττουν όλοι από κοινού ή αν μόνο μία ομάδα εξ αυτών κινείται κατ' αυτόν τον τρόπο. Με βάση την όλη συνάφεια η δεύτερη άποψη φαίνεται πιο πιθανή.

Στο 10,40-42 καταγράφεται η προσέλευση πολλών «Ιουδαίων» στον Ιησού, η εκ μέρους τους αναγνώριση ότι όλα όσα είπε γι' αυτόν ο Ιωάννης ο Βαπτιστής ήταν αληθινά, και τελικά η πίστη τους προς το πρόσωπό του. Άλλα πολλοί «Ιουδαίοι» πιστεύουν στον Ιησού και μετά την ανάσταση του Λαζάρου (11,45). Αποτέλεσμα μάλιστα του σημείου αυτού είναι πολλοί «Ιουδαίοι» να επισκεφθούν τη Βηθανία για να δουν όχι μόνο τον Ιησού, αλλά και τον αναστημένο Λάζαρο, οδηγούμενοι έτσι στην πίστη προς τον Ιησού (12,11).

Τελικά, όταν ο Ιησούς φθάνει στα Ιεροσόλυμα, μεγάλα πλήθη «Ιουδαίων» που έχουν έρθει για την εορτή του Πάσχα στα Ιεροσόλυμα τον υποδέχονται με βασιλικές τιμές αναγνωρίζοντάς τον ως τον βασιλέα του Ισραήλ και τον ερχόμενο εν ονόματι του Θεού (12,12-13). Στο τέλος της δημόσιας δράσης του Ιησού, στο 12,34, ο λαός εκφράζει εκ νέου έλλειψη κατανόησης για τη διδασκαλία του. Και βέβαια ο εναγγελιστής στον απολογισμό της δημόσιας δράσης του Ιησού (12,37-43) πληροφορεί τους αναγνώστες του ότι οι «Ιουδαίοι» δεν πίστευαν σε αυτόν, παρά τα τόσα σημεία του και ότι μάλιστα δεν μπορούσαν στην πραγματικότητα να πιστέψουν λόγω του ότι οι καρδιές τους ήταν πωρωμένες. Από το σημείο αυτό και εξής οι «Ιουδαίοι», όπως και οι Φαρισαίοι, επίσης εξαφανίζονται από το προσκήνιο. Όπως ήδη προαναφέραμε, δεν είναι παρόντες στη δίκη και στη σταύρωση του Ιησού και μόνο, αφού ο Ιησούς βρίσκεται ήδη στον σταυρό, προσέρχονται στον Γολγοθά και γίνονται μάρτυρες της σταυρώσεώς του.

Από όλα τα παραπάνω προκύπτει ότι οι «Ιουδαίοι» μπορούν να κατανοηθούν ως ένας διφορούμενος

συλλογικός χαρακτήρας στο κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο, αρκετά όμοιος με τους Φαρισαίους. Αυτό όμως που για τους Φαρισαίους περιγράφεται μία μόνο φορά, δηλαδή η μεταξύ τους διάσταση απόψεων σχετικά με τον Ιησού (9,16), για τους «Ιουδαίους» περιγράφεται επανειλημμένα. Άλλοι εξ αυτών πιστεύουν σε αυτόν, έστω και αν δεν τον κατανοούν, ενώ άλλοι τοποθετούνται εντελώς αρνητικά φθάνοντας μάλιστα στο σημείο να εκδηλώσουν και φονικές διαθέσεις απέναντι του. Τελικά όμως δεν παρουσιάζονται αυτοί ως υπεύθυνοι για τη θανάτωσή του. Και ακριβώς λόγω της ρευστότητας της πνευματικής κατάστασής τους, αλλά και των διαφόρων ομάδων που δημιουργούνται στο εσωτερικό τους υπέρ και κατά του Ιησού, η ανταγωνιστική τους στάση προς αυτόν δεν είναι απόλυτη ή μονοδιάστατη, αλλά μπορεί ανά πάσα στιγμή να μεταβληθεί και να αναστραφεί. Το ότι μάλιστα ο ευαγγελιστής αποφεύγει μέχρι τέλους να προσδιορίσει την κατάληξή τους δείχνει ότι στην πραγματικότητα αφήνει ανοικτή την κατάληξη αυτήν ακόμη και στον κόσμο εκτός της αφήγησης κατά την εποχή της συγγραφής του ευαγγελίου.

Συνοψίζοντας καταλήγουμε στα εξής: (α) Υπάρχουν πολλοί «Ιουδαίοι» οι οποίοι πιστεύουν στον Ιησού όχι μόνο εξαιτίας των σημείων που επιτελεί, αλλά και εξαιτίας των λόγων του. Αν και δεν μένουν απαραίτητα σταθεροί σε αυτή την πίστη, προκύπτουν ωστόσο συνεχώς ομάδες «Ιουδαίων» οι οποίοι πιστεύουν στον Ιησού. (β) Καταγράφονται επίσης ομάδες «Ιουδαίων» που αντιμετωπίζουν τον Ιησού με σκεπτικισμό, αρνητικότητα, εχθρότητα και ακόμη και φονική διάθεση. Και οι ομάδες αυτές ωστόσο δεν είναι σαφές εάν μέχρι τέλους παραμένουν σταθερές σε αυτή τη στάση τους, ειδικά υπό το φως της ένδοξης υποδοχής του Ιησού στα Ιεροσόλυμα από το σύνολο σχεδόν του «ιουδαϊκού» λαού που έχει συναχθεί εκεί για τον εορτασμό του Πάσχα. (γ) Τελικά η αφηγηματική εξέλιξη των «Ιουδαίων» συνολικά παραμένει στο ευαγγέλιο ανοικτή, αφού δεν είναι παρόντες κατά τη σύλληψη, τη δίκη και τη θανατική καταδίκη του Ιησού. (δ) Επομένως ο ευαγγελιστής αντιμετωπίζει αντιστοίχως και τους «Ιουδαίους» της εποχής του ως ένα σύνολο επί μέρους ομάδων με διαφορετικές τοποθετήσεις έναντι του Ιησού, που κυμαίνονται μεταξύ μιας κάποιας μορφής πίστεως, σκεπτικισμού, αρνητισμού και έμπρακτης εχθρότητας, τοποθετήσεις όμως που δεν παραμένουν μέχρι τέλους στατικές, αλλά που μπορούν δυνητικά να μεταβληθούν. (ε) Στο πλαίσιο αυτό οι βαριές εκφράσεις που αποδίδει ο Ιησούς στους «Ιουδαίους» έχουν ως στόχο τους όχι την καταδίκη τους, αλλά ακριβώς λόγω της ρευστότητας της κατάστασής τους το να τους ωθήσουν στη συνειδητοποίηση ότι οφείλουν να πιστέψουν πραγματικά στον Ιησού Χριστό, ώστε να γίνουν αληθινοί μαθητές

του. Διαφορετικά θα καταλήξουν να υπηρετούν τον φυέτη και ανθρωποκότονο διάβολο μιμούμενοι τις πράξεις του και επιτελώντας το θέλημά του αντί για το θέλημα του Θεού.

6. Συμπεράσματα

Ασφαλώς το πολύπλευρο και πολυεπίπεδο θέμα των ανταγωνισμών που καταγράφονται στο κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο δεν μπορεί να εξαντληθεί σε μια εισήγηση. Στα όσα προηγήθηκαν προσπαθήσαμε να εξετάσουμε το θέμα αυτό από μια αφηγηματική-κριτική σκοπιά. Βασική μας θέση ήταν ότι το κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο βρίθει αναφορών σχετικά με τον ανταγωνισμό μεταξύ Συναγωγής και Ιωάννειας κοινότητας κατά την εποχή της συγγραφής του κατά Ιωάννην Ευαγγελίου. Η προσέγγισή μας όμως δεν στόχευσε σε μια προσπάθεια ιστορικής ανασύνθεσης των ιστορικών γεγονότων που μπορεί να υποκρύπτονται πίσω από το κείμενο. Περισσότερο εργαστήκαμε στο επίπεδο της αφήγησης προσπαθώντας να ανιχνεύσουμε το πώς θα μπορούσε ο αφηγηματικός κόσμος του κατά Ιωάννην Ευαγγελίου να συνδέεται με τον πραγματικό κόσμο της εποχής της συγγραφής του. Προτείναμε έτσι μία από πολλές εναλλακτικές δυνατότητες ανάγνωσης του ευαγγελίου θεωρώντας όμως παράλληλα ότι η ανάγνωσή μας αυτή είναι εύλογη και τεκμηριωμένη.

Βάσει λοιπόν των παραπάνω ο τέταρτος ευαγγελιστής φαίνεται να αποφεύγει να παρουσιάσει τους ιστορικούς Ιουδαίους της εποχής του Ιησού (με εξαίρεση τους αρχιερείς), αλλά και τους συγχρόνους του Ιουδαίους ως οριστικά και αμετάκλητα ανταγωνιστικούς έναντι του Ιησού και των μαθητών του. Αντίθετα, αφενός στηλιτεύει την εχθρότητα, την απιστία, την αμφιβολία ή και τον φόβο που αυτοί επιδεικνύουν, αφετέρου όμως εξαίρει τα θετικά τους στοιχεία και κυρίως την πίστη τους, έστω και αν αυτή είναι επιφανειακή και υποκειμενή σε κλυδωνισμούς. Κατ' αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνει να δημιουργήσει μια αφηγηματική γέφυρα μεταξύ των Ιουδαίων της εποχής του Ιησού και αυτών της δικής του εποχής καλώντας τους τελευταίους στην πίστη και την ομολογία. Αυτός μάλλον είναι και ο λόγος για τον οποίο προβάλλει μέσω της αφήγησής του τους Ιουδαίους της εποχής του Ιησού, συμπεριλαμβανομένων των αρχιερέων, των Φαρισαίων και του λαού, ταυτόχρονα ως πρότυπα και αντιπρότυπα στάσης έναντι του Ιησού και των πιστών του.

Ο κ. Χρήστος Καρακόλης είναι Καθηγητής του Τμήματος Θεολογίας του Ε.Κ.Π.Α.

